

Bevezetés

Baranya megye birtokviszonyai a török uralom után csak a 18. század közepére rögzültek. A baranyai uradalmak nagyságukat tekintve két szélsőséges csoportba sorolhatók, a nagybirtokok, amelyek általában több megyére kiterjedő birtokrendszer részei és a kicsi, pár községből álló nemesi birtokok. 1792-ben a megyei hozzájárulás 94,5 %-a 8 nagyobb uradalomtól származott, 5,5%-a 14 középbirtokos családra esett.¹

A birtokok mintegy két évszázados történetük során sok változáson mentek keresztül. Általánosságban elmondható, hogy a nagyobb uradalmak esetében megnőtt a kötött nagybirtokok, az egyházi uradalmak, a közalapítványi uradalmak, hitbizományok száma.² A kisebb birtokosok száma látványosan megnőtt, ugyanakkor az eredeti tulajdonosok közül kevesen őrizték meg birtokaikat. H. Pálffy Ilona vizsgálata szerint 1787-ben Baranya megye 325 községe 34 birtokos között oszlott meg. 1893-ban a tulajdonosok száma 405-re szaporodott. Ugyanakkor a 34 birtokos közül 1893-ra csak 19 maradt meg a tulajdonában, birtokuk a megye területének 30,6 %-án feküdt. A 100 év alatt tehát a megye területének kétharmadán birtokos változás történt.³ A változás a 2-5 községből álló uradalmak birtokosait érintette leginkább, akiknek még ha maradt is valamennyi tulajdonuk, annak nagysága töredékére csökkent.

Az 1787-ben baranyai birtokkal rendelkező Petrovszky, Sauska, Czindery, Melczer, Bésán, Jeszenszky, Vranich, Sztankovánszky, Mihalovich, Perczel, Bana, Kapuváry, Siskovics, Kardos, Kajdáczy, Nunkovich családok száma 1925-re megfeleződött, csak a Petrovszky, Sauska, Melczer, Jeszenszky, Sztankovánszky, Kardos, Kajdacsy, Nunkovich családok birtokoltak földbirtokot.⁴ Ha tovább vizsgáljuk a birtokok kiterjedését, kiderül, hogy 1787-ben ez a nyolc család összesen 82 324 holdat, 1925-ben viszont már csak 14 585 holdat birtokolt. A középbirtokos nemesi családok földterülete tehát 17,7 %-ára csökkent.⁵

A vármegye életében 100-150 évig főszerepet játszó családok a 20. századra birtokukat részben vagy egészen elvesztették és ezzel párhuzamosan a közéletben is háttérbe szorultak. A nemesi középbirtokok ilyen látványos csökkenésének nyilván több oka is volt, ezek magyarázatához talán közelebb visz a Mihalovich család mintegy száz éves történetének áttekintése.

A Mihalovich család birtokszerzése Baranya megyében

A Mihalovich (Michalovits, Mihalovics, Mihálovich, Mihálovits, Mihálovics, Mihálóvits)⁶ család a 18. század végén költözött Szlavóniából Baranya megyébe. Pécs közelében birtokot, Pécs belvárosában házat vásároltak, bekapcsolódtak a vármegye életébe. Mihalovich József a megye egyik legtovább szolgáló alispánja lett. Fiai aktívan részt vettek a reformkori nemzeti mozgalmakban Pécsen. Birtokuk gyarapítása, majd elvesztése nem egyedi jelenség.⁷

A Mihalovich család eredetileg görögkeleti vallású volt. Mihalovich Demeter⁸ szerezte a család nemességét, 1716. március 22-én kelt az oklevél, amely a nemesi adományt kiterjesztette fiára Gáborra, feleségére Kristoforich Annára is.⁹ Mihalovich Demeter 1742 körül vásárolta meg az orahovicai és fericancei uradalmat, amely nevét két központjáról kapta. Az orahovicai birtok Orahovica oppidumból, Bare, Kutove, Predrijevo (Pradjevo), Crnac (Czernacz), Suha Mlaka, Zdenci (Szdencze), Boksich községekből és Drijekovo

¹ MNL BaML IV. 1. a. 1050/1792.

² Baranya megye földbirtokának több mint egyötöde volt kötött birtok az 1925. évi adatok szerint. BORSY, 2005, 95.

³ H. PÁLFY, 1933. 986-987.

⁴ H. PÁLFY, 1933. 985.

⁵ H. PÁLFY, 1933. 985.

⁶ A család tagjai maguk is igen különbözőképpen írták a nevüket. Például 1851 és 1857 között Mihalovich Imrének ötféle, Mihalovich Károlynak négyféle sajátkezü aláírásával találkozhattunk. A dolgozatban egységesen a „Mihalovich” alakot használjuk, de az idézetekben természetesen megőriztük az eredeti írásmódot. MNL BaML IV. 270. d. 83.

⁷ A családra vonatkozó anyakönyvi adatok forrása részben az egyházi anyakönyvekről készült mikrofilmek (MNL BaML XV. 35. b.) részben a felekezeti anyakönyvi másodpéldányok (MNL BaML IV. 439.). Néhány korai, horvátországi adat az 1957-ben megjelent nemesi évkönyvből származik (BARCSAY- AMANT, 1957. 188.). Ez utóbbi sajnos több hibás adatot is közöl. Születési adatot egy-két esetben a <https://familysearch.org/> honlapon találtunk meg.

⁸ Mihalovich Demeter (1680 - 1758 körül)

⁹ KEMPELEN, 1913, VII: 193.

(Drieg), Klanac (Klen) pusztákból állt. A fericancei birtokot Fericance, felső és alsó Pistania, Klokoczak, Kraina, Mikleus, Dobrovicz, Czaczince. Bresovlani, Gazie, Sumegie, Josova antiqua, Bankovcze, Buczancze, Basie, Milievcze, Rainopolje, Magadinovac, Pauschincze, Raschanze és Prokivan községek alkották. A birtokhoz tartozott Magadinovacon egy zsindelettel fedett kétszoba-konyhás ház, egy csárda, lóistálló, pince, mind zsindelettel fedve, szilvákert, szőlő, egy új réz pálinkafőző.¹⁰ Mihalovich Demeter valószínűleg 1758-ban halt meg, egy iratjegyzék szerint 1758. február 15-én kelt „rác nyelvű” végrendelete.¹¹ Fiai, Péter¹², Pál és János¹³ voltak az örökösei.¹⁴

Az uradalmat Mihalovich János kapitány, Verőce megye esküdtje vette kezelésbe. 1758. február 16-án kelt örökvallása, mely szerint ő az orahovicei és fericancei uradalmak beiktatott tulajdonosa. Már 13 év óta bírta békében, apjától, Mihalovich Demetertől 22 241 forint 82 krajcárért váltotta meg 30 évre. 1757. március 15-én fericancei uradalmat csupán testvéri szeretetből 20 évre Péter és Pál testvéreinek 20 160 forintért zálogba adta. Az orahovicei uradalmat viszont megtartotta magának. 1761-ben azonban megpróbálta a birtokot a töröktől távolabbi, biztonságosabb vidéken lévőre cserélni. Losek József Verőce megye szolgabírájával szerződést kötött, amely szerint az uradalmat 30 000 forintért átadná neki. Ebből azonban semmi sem lett, az 1761. szeptember 12-én kelt szerződés ellen 1761. szeptember 24-én testvérei, Mihalovich Pál és Péter tiltakoztak.¹⁵ A három testvér 1761. október 10-én lépett osztályos egyezsége, miután Péter és Pál a római katolikus hitre áttértek. Erről 1765. augusztus 2-án Mihalovich János tett örökvallást.¹⁶

Mihalovich János feleségével, Losek Franciskával¹⁷ és gyermekeivel Orahovicán maradt. Mihalovich János 1780 körül hunyt el, akkor még csak legidősebb fia, József Máté¹⁸ volt nagykorú, Capistran János,¹⁹ Antal²⁰ és Nepomuki János²¹ kiskorúak voltak. A birtok a család tulajdonában maradt,²² bár nem szolgált állandó lakásul, a családtagok közül néhányan valószínűleg hosszabban is itt tartózkodtak, többen itt hunytak el.²³ A Mihalovich család Orahovicán egy kisebb (55x15 m) földszintes kúriát épített a 18-19. század fordulóján.²⁴

Mihalovich Jánosnak 1761-ben nem sikerült a szlavóniai birtokát magyarországra cserélni, özvegye és fiai első birtokvásárlási kísérlete szintén kudarcra végződött. 1781-ben Somogy megyében próbáltak birtokhoz jutni, 1781. szeptember 30-án Melczer Ignáccal Orahovicán meg is kötötték a szerződést. Melczer Ignác tetemes adóssága (mintegy 30 000 forint) miatt el akarta adni az összes Somogy megyei birtokát. Zsibot és Visnye helységek, Szabás nevű helységnek pedig donatio szerint öt illető „hason felét”, Turbék nevezetű szőlő hegyet, egész Tüskevár, Tótharaszti és Bornyancz nevű pusztákat minden részekkel és haszonvételekkel együtt kerültek volna eladásra. Mihalovich József és Mihalovich János özvegye Losek Franciska, mint kiskorú fiainak gyámja, 60 000 rajnai forintot kínáltak érte.²⁵ A birtok átadására a vétel elleni tiltakozások

¹⁰ MNL BaML XII. 1.a. 6. jkv. 356. XII. 1. b. I+ D34.

¹¹ MNL BaML IV. 19. g. Iratjegyzék 190. Az irat sajnálatos módon hiányzik.

¹² Mihalovich Péter (Sz. Endre, 1729 – Orahovica, 1769) Felesége Zagorovich Erzsébet, gyermekei: József Alajos (1758-), Károly János (Orahovica, 1765. február 14. - Fericance, 1810. október 27.)

¹³ Mihalovich János (Verőce, 1717 - 1775 és 1781 között) házasság: 1752. július 9. felesége: Losek Franciska. MNL BaML XII. 1.a. 7. jkv. 216.

¹⁴ A nemesi adománylevélben említett Gábor fiáról nem tudunk többet.

¹⁵ MNL BaML XII. 1.a. 6. jkv. 529, 536.

¹⁶ MNL BaML XII. 1.a. 6. jkv. 541. XII. 1. b. I+ D37. Egy a görcsönyi kastély padlásán talált töredék iratból szintén az derül ki, hogy János két testvérenek Péter és Pálnak örökösödésének feltétele volt, hogy a katolikus hitre térjenek. 1772. augusztus 21-én folyt Varasd városában birtokpere Péter özvegye, Zagorovich Erzsébet ellen.

¹⁷ Losek Franciska (-1792 után), szülei: Losek József (-1770 előtt) és Pejacevich Mária Franciska (1713-1791 után).

¹⁸ Mihalovich József Márton (1756 k. – Görcsöny, 1842. január 22.)

¹⁹ Mihalovich Capistran János Verőce megye esküdtjét 1792-ben a királyi udvar udvarnokának nevezték ki. MNL BaML.IV.1.a. 852/1791.

²⁰ Michalovich Antal János György (1760 - 1840)

²¹ Mihalovich Nepomuki János (1775 - 1815) felesége Sappl Terézia, két fiúk: Sándor (1800-) és Ignác (1804 - 1884). Sándor táblabíró, Ignác szolgabíró lett. MNL BaML XII. 1.b. EE 80.

²² 1960-ban a görcsönyi kastély padlásán talált 1807. évi számadás szerint Mihalovich József királyi tanácsos az orahovicei uradalom tulajdonosa. MNL BAML IV. 1.a. 995/1794/95. Mihalovich József négy évre vásártartási engedélyt kapott. 1851-ben Mihalovich József fiai, Mihalovich Károly és Imre zálogul kínálták többek között Verőce megyei orahovicei uradalmukat is. MNL BaML IV. 270. d. 83. 73/1867.

²³ A görcsönyi birtok elvesztése után talán Mihalovich Imre is itt talált menedéket.

²⁴ OBAD, 1998. <http://jupiter.elte.hu/aaacikkek5/szlavoniaikastelyok.htm> (2013.04.24.)

²⁵ MNL BaML XII. 1.b. D+94.

miatt nem került sor. Kevéssel ezután, 1782-ben egy baranyai birtokot, a jezsuiták volt görcsönyi uradalmát sikerült megvásárolniuk.

A jezsuita rend 1773. évi feloszlatása után a pécsi jezsuiták görcsönyi birtoka a tanulmányi alap tulajdonába és kamarai kezelésbe került. A kisebb birtokokat a kamara iparkodott vagy bérbe adni, vagy eladni. Görcsöny birtokáról Mária Terézia 1776. február 19-én adott ki adománylevelet Aszalay Józsefnek, aki a birtokért 34 000 forintot, az épületekért 6 253 forintot fizetett.²⁶ Aszalay József helytartótanácsi tanácsos, a tanulmányi és egyetemi alapnál végzett munkájával szerzett érdemeket, a nagyszombati (volt jezsuita) egyetem pénztárának pénztárosa, valamint az egyetemi alaphoz tartozó földvári Szent Ilona apátság adminisztrátora volt. A birtokba 1777. április 7-én iktatták be.²⁷

Aszalay József nem sokáig maradt Görcsöny birtokosa, 1782. április 8-án a birtokot minden jogával együtt eladta 40 253 rajnai forintért, amely azonos az általa fizetett vételárral. A vevő Mihalovich József Máté és anyja Losek Franciska mint Mihalovich Capistran János, Antal és Nepomuki János gyámja volt.²⁸

A görcsönyi birtok az úrbéri kimérés szerint 31 20/32 jobbágyi telekből állt, 1819-ben 45 egész telket írtak össze. A görcsönyi föld első osztályú, a rét másodosztályú volt. Egy egész jobbágyi telek 22 hold szántóból, 10 kapás rétből állt.²⁹ A réteknél, „*minthogy néha sarjút termenek*” minden kaszásra 900 négyszöglet számítottak. A „*belső házhelyeknek fölöslegességét rétekben tudván, heányosságai is azokban pótoltatott.*”³⁰

1782. május 2. és 11. között Aszalay tiszttartója Pincés József és Mihalovich tiszttartója Horváth József, Boda Imre szolgabíró és Szokoly Jakab esküdt jelenlétében összeírták és felbecsülték a görcsönyi gazdasági eszközöket, állatokat, valamint a megmaradt készletet. A borokat osztályok szerint vették leltárba (az első osztályúnak négyszeres ára volt, mint a harmadosztályúnak), volt még „égett bor” szilvából, törkölyből, és elegyes, ez utóbbinak volt a legmagasabb ára. Anyaméhkaptárból 13 volt. Az úrbéri járandóságok januártól ápriliséig járó, azaz az évi járandóság egyharmadából még nem teljesített szolgáltatásokat szintén hozzáadták az átadott gazdasági eszközök értékéhez. Mindez összesen 1967 forint 44 krajcárt tett ki.³¹

A gazdasághoz nem tartozó, házi dolgokat, a jezsuiták által épített rezidenciában található ingóságokat 1782. június 4-én elárverezték. A vásárlók között volt Német József plébános, Szabó János templomszolga, Boda Imre szolgabíró, Szokoly Jakab esküdt, Petrás Antal, Spiesz György, Pincés József tiszttartó, Sziget Márton ispán, Tóth István erdész, valamint görcsönyi és kisdéri lakosok.³²

A berendezési és konyhafelszerelési tárgyak feltehetően a jezsuitáktól maradtak itt. Ezt támasztja alá a feltűnően sok szentet ábrázoló kép, szenteltvíztartók.³³ A leltár alapján képet kaphatunk a volt rendház berendezéséről is.³⁴

A bútorok kelendők voltak, Boda Imre ülögarnitúrát, a plébános egy teljes szobaberendezést vásárolt meg.³⁵ Mária Terézia és József császár képeit Szokoly Jakab esküdt vette meg 50 krajcárért.

²⁶ Aszalay József (-1788. október 24. előtt) a családja eredetileg kálvinista vallású volt. Ügyvédként működött, majd helytartótanácsi titkár (1765-1770), tanácsos (1770-1783) lett. A nagyszombati egyetemi alap pénztárát kezelte, a jelentős tőkével hűségesen bánt. Felesége Rosty Zsófia, akinek anyja Daróczi Zsuzsanna. MNL BaML XII. 1.a. 8. jkv. 165-176.

²⁷ MNL BaML XII. 1.a. 8. jkv. 115. XII. 1.b. A++ N. 109.

²⁸ II. Ferenc beiktatását 1805. szeptember 11-én hirdette ki a pécsi székeskáptalan. Fiúágon 2000 forintért, leányágon az egész összeg kifizetésével volt örökölhető. MNL BaML XII. 1.b. 11. 12.

²⁹ Az első osztályú telkeket 1100 négyszögöles holdban, a másodosztályú (a Kecske háti és Felső Cser háti) telkeket 1200 négyszögöles holdban mérték ki.

³⁰ MNL BaML IV. 1.m. 12. (5. melléklet)

³¹ MNL BaML IV. 1.p. 9. II. 20.

³² Farkas Ferenc, Harangos Gergely, Szabás János, Tót András görcsönyi, Lukács Sámuel, Tót István kisdéri, Babi Károly mészáros, Bodonyi András, Csonka Mihály, Farkas János, Fülöp Katalin, Illyés Imre, Kalamar János, Nagy János, Vér András, Vér István, a görcsönyi zsidó.

³³ Szenteltvíztartót, szent Zsófia képét Boda Imre vette meg, szent Teréz, Fájdalmas Boldogasszony képét Pinczés tiszttartó, Szent János, Szent Anna, Landshuti Mária, Hyerominus Margit, Jézus képeket a plébános.

³⁴ Fehér, vörös és sárga függönyök voltak, ablakpárna is sárga, az asztalterítő sárga és zöld, 6 sárgaposztóval bevont hátsó szék.

³⁵ A keményfa kanapét 5 bőr vánkossal Boda Imre vette meg, 3 lábú szívformájú fenyőasztalt, kecskelábú puhafa asztalt zöld terítővel, szalmával tömött kanapét 12 székkal, három fiókos almáriumot a plébános.

A konyhai eszközök között olyan különlegességek is voltak, mint „kávé s Tsokolade” csésze, kávédaráló, kávépörkölő, kávéhoz való tálca aranyos virágokkal, gesztenyesütő, mézkeverő, kalácspiritó drótos rostélyocska, „Mondola Tortának pléh bágyogbul” és „Rézbül”³⁶, tatai fabrikából mosdó edény.

Mihalovich József vasmacskákat, parázs húzó vasat és csiptető vasat, 4 darabból álló puhafa ebédlő asztalt, (valószínűleg ehhez tartozott a 15 puhafa háttas szék, de ezen nyolcan osztoztak) nagy 4 fiókos almariomot, egy avított börszéket, függőnyt karnissal („*gyolcsból tarkára nyomtatott s más 2 sárga fűrháng vasastul*”), egy mángorlót vásárolt. A konyhai berendezésből a hosszú fiókos asztalon kívül több edény került a birtokába, például rostélyos ajtóra való tálca, 42 db tejnek való káforkák, „*trantsérozni való*” fa tányér, tatai födeles, de repedezett fehér tálcák, holicsi és tatai fehér tányérok, víz csöbör, nagy sajtár, 3 lábú mosogató sajtár, köpülő hordó, sajtprés, csöbör vas abronccsal, fejős vödör, gabonarosta, porzó söprű.³⁷

A berendezési tárgyakkól, gazdasági eszközökből egyedül Mihalovich József vásárolt, de a görcsönyi birtok tulajdonjoga mind a négy Mihalovich fiút illette. 1805. április 26-án mind a négy testvér, József Máté, Capistran János, Antal és Nepomuki János az „*oraviczai és görcsöni*” előnevet kapták.³⁸ A görcsönyi kastélyba azonban csak a legidősebb fiú, Mihalovich József költözött be feleségével, Mérey Annával és gyermekeivel.

Mihalovich József görcsönyi megtelepedése után hat évvel, 1788. december 4-én Pécs városában vásárolt házat. A Pécs belváros 258 számú (Ferenciek u. 14.) ház tulajdonosa előzőleg Somssich Antal volt.³⁹

Pár hónap múlva a Görcsöny közelében lévő baksai birtok tulajdonosa lett. Ennek megvásárlásában valószínűleg közrejátzott, hogy felesége, Mérey Anna 1784-ben vette át apai örökségét. A Somogy megyében lévő birtokokat messzeségük miatt közelebbire kívánta cserélni, így hamarosan eladta azokat. A lellei birtokot Majtényi János 5500 forintért, a csemendi birtokot özv. Gaál Józsefné Kiss Sophia 16 000 forintért vásárolta meg. Mindkét szerződés 1789. március 3-án kelt.⁴⁰ Négy nappal később, 1789. március 7-én vette át Mihalovich József a baksai uradalomnak a tanulmányi alap birtokában és kamarai kezelésben lévő részét, amely Baksa, Téseny, Rádfa községekből állt.⁴¹ A baksai uradalom eredetileg gróf Batthyány Antal örökös uradalmához tartozott, a zálogban lévő birtokai visszanyerésére 1817-ben pert indított Mihalovich József és Czindery László ellen.⁴² Mihalovich József birtokát megőrizte, erről a pécsi Székeskáptalan előtt tett örökvallást 1825-ben.⁴³

Mihalovich József ezután Zala megyében szerzett birtokot. Csabrendek birtokát Porcia gróftól 107 000 forintért vásárolta meg.⁴⁴

A birtokok gyarapodásával párhuzamosan a család is egyre népesebb lett. Mihalovich Józsefnek és Mérey Annának 1784 és 1795 között nyolc gyermeke született. Az első leányukat még Somogy megyében, Szentbenedeken, a következő két fiút Görcsönyben keresztelték meg. Sajnos az 1788 körül született leányuk születési helye ismeretlen. A pécsi ház megvásárlásától kezdve minden gyermeknek Pécsen, a Székesegyházban tartották a keresztelőjét.

A társadalmi kapcsolatok hű tükrözői a felkért keresztszülők, a „választott rokonság”. Mihalovich József hat gyermekének ismerjük a keresztszüleit. Az első három ismert keresztszülő megyei, illetve kamarai tisztek közül került ki. Hojcsy Mihály alispán az első fiúgyermeké, Lajosé, Bésán Gábor és Bésán Anna a korán meghalt Károlyé, Anna Margarita keresztanyja pedig a kamarai megbízott d’Elle Vaux felesége lett. A Mérey családból Mérey János és felesége Anna Máriának, a Mihalovich rokonságból orahoviczai Mihalovich Antal a legkisebb gyermekének, Károlynak lett a keresztszülője. Imre fiának 1793-ban pedig gróf galántai Eszterházy Pál László pécsi püspök lett a keresztapja, kétségtelenül ő a legtekintélyesebb a keresztszülők közül.

³⁶ A réz árát a „pléh bádóg”-nak hatszorosára becsülték.

³⁷ MNL BaML IV. 1.p. 9. II. 21

³⁸ KEMPELEN, 1913, VII: 193. Az előnevet „orahoviczai és görcsönyi”-ként használták.

³⁹ MNL BaML IV. 1003.b. 3312/1788. és MADAS 1978. 603-604. A házon végzett felújítási munkában Snájder Lipót kőműves vett részt 1793-ban.

⁴⁰ MNL BaML XII. 1.a. 9. jkv. 107, 286.

⁴¹ MNL BaML XI. 605. b. 883/1789.

⁴² Batthyány Tódor már 1805-ben próbálta a birtokot visszaszerezni. Czindery László zálogban bírta Gyód, Gadány, Regenye, Mecseke, Kistelek községeket. MNL BaML IV. 1. m. 12. 5. tétel (IV. 1. a. 811/1817)

⁴³ 1827-ben Baksán 25 egész telket, 30 házas zsellért, Tésenyben 30 egész telket, 8 házas zsellért írtak össze. MNL BaML IV. 152. XXI. Kútfő. XXVIII. Baksa

⁴⁴ 1814. szeptemberében a vételárból már 56 000 forintot kifizetett özv. Starhemberg grófnénak, amikor kérvényezte, hogy a még hátralévő 51 000 forintot 31 875 forintra számítsák át. MNL BaML IV. 1.b. 1610/1814.

Görcsönyben Mihalovich József csak egyszer vállalt keresztszülőséget feleségével, 1799. november 1-én Dely Sándor esküdt és Rihmer Jozefa fiát, József Ferencet tartotta keresztség alá. Gyermekai közül Károly fia 1826-ban, Lajos fia 1833-ban lett a görcsönyi uradalom ispánjának, Horváth József gyermekeinek a keresztszülője.⁴⁵

A család a pécsi ház megvétele után is többnyire Görcsönyben élt. Az alapvető élelem a birtokról került ki, egyebeket Pécssett vásároltak, illetve Pécssett adták el a felesleget. A gabona őrlése is Pécssett történt. Mihalovich József háztartási naplója szerint 1797-ben Verner pécsi mészárosnak adta el a levágnivaló tehenet és birkát. Szintén tőle vásárolta a borjas tehenet, 4 tehén borjakkal 120 forint volt. A gabonája őrlését a pécsi Eder molnár végezte. A tésenyi ispán szerezte be a tojást, 300 tojásért 2 forint 30 krajcárt fizetett. 15 forint 12 krajcárba kerültek a Pécssett tartózkodó drávai tutajosoktól (kránicotól) vásárolt különlegességek: mazsola apró szőlő, mandula, citrom, olaj, szardella és capri. Egy butelia tokaji borért 1 forintot adott. Weismayer pécsi zsidótól 435 forintért vett gyapjút, 62 font kendert és Pestről hozatott vele 12 és fél rőf vásznat. A felesége rendezte a cselédek bérét, aki a saját és gyermekei szükségleteire havi 50 forintot kapott. Petrás Alajos egy évi tiszteletdíja 100 forint volt. Weidinger könyvkötőtől 8 könyvet vett összesen 11 forintért.⁴⁶

A Mihalovich kisasszonyok nevelőnője, Ladári Mária nemes kisasszony Bécsben az apácák intézetében tanult.⁴⁷

A Mihalovich család máig maradandó emléket állított Görcsönyben a római katolikus templom megépítésével. Mihalovich József, mint a görcsönyi birtok kegyura a községben lévő, kicsiny befogadóképességű templom helyett új templom építését határozta el. A templomra neki közvetlenül nem volt szüksége, mivel a kastélyban volt egy kis kápolna, amit még a jezsuiták létesítettek, és a Mihalovich család is ezt használta. Mégis, „*ámbar törvényes kötelességében nem állott, eltökélte maga jószántából*”, hogy új 2000 embernek elegendő nagyságú templomot épít. A régi templom omladozott, csak 400 fő fért el, a lakosok száma pedig már 2000 felett volt. A filiákat is be akarta vonni, a megye húzódozott, de a helytartótanács elrendelte az arányos kézi, marhás robot hozzájárulást.

A templom talpkövét a kastély melletti parkban, 1805. szeptember 8-án, Kisasszony napján tették le. A regenyei határban lévő téglaházból hoztak mintegy 20 000 téglát a templom kriptájának építésére. A többi téglát a görcsönyi szőlőhegynél állított új téglaházban készült, Mihalovich saját költségén a meszet is maga oltatta az embereivel.⁴⁸ Az épületfát az orahovicei uradalomból szállították.⁴⁹

A templom 1807. júliusban már fedél alatt volt, Szent Mihály napig teljesen be is fedték. 1812-re elkészült és Kisboldogasszony tiszteletére szentelték fel.⁵⁰

A templomban lévő családi kriptában a Mihalovich család több tagja nyugszik. 1842-ben Mihalovich Antóniát (Kákonyi Ferenc báró feleségét), 1845-ben Mihalovich Rozália Jozefát (gróf Vratislav Józsefnét) 1846-ban Mihalovich Antónia leányát, Kákonyi Krisztinát, 1847-ben Mihalovich Lajos feleségét, Siskovics Borbálát, 1848-ban Mihalovich Lajost, 1849-ben Mihalovich Anna Máriát temették a kriptába. Siskovics Borbála és Kákonyi Krisztina Orahovicán halt meg, de ők is a családi kriptába kerültek.⁵¹

Mihalovich József hivatali pályája

A görcsönyi birtok, majd a pécsi ház megvételétől kezdve Mihalovich József részt vett a megye közigazgatásában. A közgyűlések rendszeres látogatója volt, bizottságokban tevékenykedett. Az 1790. február

⁴⁵ Horváth József ispán és Kijáró Anna fiának, József Károly Imrének 1826. szeptember 22-én Mihalovich Károly lett a keresztapja, leányának, Barbara Ida Paulinának 1833. február 6-án Mihalovich Lajos és felesége Siskovics Barbara lettek a keresztszülői. A kisleány 1835. október 21-én meghalt.

⁴⁶ A görcsönyi kastély padlásáról előkerült Mihalovich József 1797. február 22. és április 12. között vezetett háztartási naplója.

⁴⁷ 26 éves korában, 1804. november 17-én halt meg Görcsönyben.

⁴⁸ Kiss István görcsönyi kasznár tanúsítványa 1820. augusztus 6-án, az Adamovich bizottság egyik vádpontjára. Eszerint Mihalovich József a hívek munkáját nem a templomépítésre, hanem saját uradalma gazdasági épületére fordította. Az akkori kasznár tanúsította, hogy a kastély előtti kert fala, a magtár és a prэшház már készen voltak 1805 előtt, tehát, mielőtt a templomépítés terve felvetődött volna. MNL BaML IV. 1. m. 12. 9. tétel.

⁴⁹ MNL BaML IV. 1. m. 12. 6. IV.1.b.611/1803.

⁵⁰ Az új temetőt 1809. december 3-án szentelték fel.

⁵¹ Az adatokat részben Görcsöny r. kat. halotti anyakönyve, részben a kriptában ma is olvasható feliratok alapján közöljük.

25-től tartott közgyűlésen bizottságot alakítottak, hogy báró Splényi József főispáni adminisztrátortól átvegyék a közigazgatási iratokat. A tíztagú bizottságba Mihalovich József földesurat is beválasztották.

1790. április 7-i tisztújító közgyűlésen már másodalispánnak jelölték Mihalovich Józsefet, bár Petrovszky Zsigmondot választották meg, maga a jelölés is említésre méltó. Ugyanekkor kapott táblabírói címet, a koronaórségbe is beválasztották. 1792-ben királyi tanácsosi címmel tüntették ki.⁵²

Az 1794. április 25-i tisztújító közgyűlésen ismét másodalispánnak jelölték, és ismét Petrovszky Zsigmondot választották meg. A következő két tisztújításon viszont már az első alispán jelöltek között szerepelt. 1803. június 13-i közgyűlésen őt, 1810. szeptember 12-i tisztújító közgyűlésen hét első alispán jelölt volt, mindkét alkalommal Kajdacsy Antal lett az alispán. Kajdacsy Antal 1811. július 31-én bekövetkezett halálával megüresedett az alispáni szék. Az 1813. május 20-i tisztújító közgyűlésen a négy első alispán jelölt (Kapuváry Károly és Mihalovich József királyi tanácsos, Bésán Gábor és Melczér Ignác táblabírák) közül „*majdnem közönséges kiáltással*” Mihalovich Józsefet választották meg első alispánnak.⁵³

1832-ben írt levelében így emlékezett vissza a megválasztására: „*polgári életemnek e jeles napján hazafiúi rendeltetésem annyi tárgyakkal díszeskedő mezejére lett helyhezetemben érzettem az onnénd keletkezett örömmel tellyét, hogy a tekintetes karok és rendek megbecsülhetetlen bizodalmaival mintegy körülkarolva hivatalos pályámban bátran eljárhatok.*”⁵⁴

Az 1848 előtti Baranya megyei első alispánok közül az első három leghosszabb ideig szolgálók egyike. Hojcsy Mihály 25 évig, Kajdacsy Antal 21 évig, Mihalovich József 19 évig volt alispán. Utána Hersching János következik, de ő csak 10 évet töltött el alispánként. 1825-ben az országgyűlési követnek jelölte a főispán: „*kibe mind önekie, mind pedig a tekintetes Statusoknak bizodalma vagyón*”. A választást Mihalovich József elhárította: „*tisztelt első V. ispány úr éllemedett üdeje, és egyéb körülállása miatt azon bizodalmat megköszönvén, a követséget fel nem vállalhatta volna...*”⁵⁵ 1830-ben már erre az elutasításra hivatkozva, fel sem kérték követnek.⁵⁶

Mihalovich József 1832-ben mondott le alispáni tisztjéről. 1832. május 2-án kelt „*érzékeny kifejezésekkel díszített búcsúzó, s a viselt hivatalról végképpen lemondó*” levele, melyben működésére így emlékezett vissza: „*...bátran mondhatom, hogy a mennyire lelki és testi erőm terjedett részre hajlatlanul ama nagy bizodalommal élesztett hivatalyomnak megfelelttem.*”⁵⁷ A 1832. május 10-i közgyűlésen a főispán „*nagyságos Orahoviczai és göröcsönyi Mihalovics József cs. Kir. Tanácsos úr, ezen nemes megye igazán szeretett volt Első Alispányának megtiszteltetésére egy Választmány Siskovits József első alispán úrnak vezetése alatt, Répás Leopold másodalispán, Jeszenszky Ferenc, Perczel Ádám táblabíró, Gaál József főjegyző, Barthos József fő, és Kajdacsy Antal alszolgabíró, Madarász József első tiszti ügyvéd az urakból kineveztetett.*”⁵⁸

Mihalovich József alispánsága idejére a régi vármegyeháza már igen rossz állapotba került. 1815-ben a feljárója életveszélyes volt, a javítást Mihalovich alispán az általa létrehozott rabok pénztárából fedezte. A felújításra szoruló épület szűkös is volt, ezért új épületet kerestek, így döntöttek a volt pálos kolostor megvétele mellett. A választás nem volt szerencsés, mivel a pálos rend feloszlata utáni 30 év alatt a rendház épülete teljesen leromlott, a felújítási költséget a kialakult vételár közel háromszorosára becsülték. Az 1818. augusztus 4-én megvásárolt rendház vételárának csak felét fizette ki a vármegye, és az átalakításra sem volt pénze.⁵⁹

Figyelemreméltó összeggel támogatta Mihalovich alispán az esztergomi érseki rezidencia építését. Az 1821. május 1-i közgyűlésen herceg Rudnay Sándor esztergomi érsek felhívására 600 forintot ajánlott fel: „*ezen szent cél, melynek elérése itten tárgyaztatik, [...] a nemzetnek nemcsak díszére, hanem hasznára is szolgálna, és annál fogva nem kételkedik, hogy a tekintetes rendek annak útján meghivatván tellyes buzgósággal e végre segedelmet nyújtani fognak. Ő ugyan részéről 600 forint olly módon, és feltétel alatt*

⁵² MNL BaML IV. 1.a. 1220/1792. 1792. november 28-i közgyűlés.

⁵³ A főispán Hegedűs Ferenc táblabírót is ajánlotta jelölésre, ám ő „*hálaadó tisztelettel lemondott*”. MNL BaML IV. 1.a. 1017/1813.

⁵⁴ MNL BaML IV. 1.a. 997/1832.

⁵⁵ MNL BaML IV. 1.a. 1678/1825. 1825. augusztus 29.

⁵⁶ MNL BaML IV. 1.a. 1547/1830.

⁵⁷ MNL BaML IV. 1.a. 997/1832.

⁵⁸ MNL BaML IV. 1.a. 1061/1832.

⁵⁹ Bővebben: BORSY, 2007, 218-219.

ajánlott, hogy ezen sommának fele részét még folyó esztendőben, második fele részét pedig a bekövetkezendő 1822. esztendőben a nagyságos vármegyének pénztárjában leteendi.”⁶⁰

1809-ben 1000 forintot ajánlott fel a katonai iskolának.⁶¹ 1829-ben jelentősen kisebb összeggel 25 forinttal támogatta a „szerencsétlen tébolyodott embertársaknak” építendő házat.⁶²

Alispáni működésének legnagyobb részét végigkísérte a Baranya vármegye tisztjei ellen indított vizsgálat. Az Adamovich bizottság 1819-ben kezdte meg működését. Az 1819. január 28-i közgyűlésen hirdették ki a helytartótanács leiratát, mely szerint öfelsége Adamovich Antalt, királyi aranykulcsos udvari tanácsost, Verőce vármegye főispáni hivatal helytartóját nevezte ki királyi biztosnak.⁶³

Végh István, Baranya vármegye főispánja, Mihalovich József első alispánt nem mentette fel, hanem megerősítette hivatalában, mivel: „a köz, és törvényes dolgokat magát fölládozó törekedéssel és kívánatos foganattal folytatni szokta”.⁶⁴

Adamovich Antal, királyi biztos a 1819. április 19-i közgyűlésen szintén arra kérte Mihalovich József alispánt, hogy maradjon a helyén, és segítse a fáradságos vizsgálatot. Ugyanakkor a helytartótanács utasításának megfelelően egy bizottság létrehozását kérte a vármegyétől, Kajdacsy Antal ügyének vizsgálatára, aki neki vérokona volt. A bizottság gróf Eszterházy Nep. János cs. kir. kamarás, ezredeskapitány vezetésével Koller József nagyprépost, Vizer Bálint olvasó kanonok, Juranits Antal általános helynök, Kolb Konrád kanonok, Hegedűs Ferenc, Bittó Titus táblabírák, Siskovics József második aljegyző részvételével alakult meg.⁶⁵

A vizsgálat a vármegyei tisztviselők közül sokakat érintett: Nunkovits Ignác felfüggesztett főbíró, Sauska Keresztély, Répás Leopold főszolgabírák, Madarász László, Országh Imre alszolgabírák, Gaál József főjegyző, Cséby Ignác aljegyző, Petróczy László főtisztviselői ügyész, Szabó István, Sey József, Kisfaludy József esküdtek, Körmeny biztos, Hersching Ignác adószedő, Barthos József főadószedő, Bésán Imre generális, Perczel Ádám alezredes, Bésán János, Perczel Gábor és Mihalovich Lajos táblabírák.

A tisztviselők elleni vizsgálat során Mihalovich Józsefet alperesként 1836. december 13-ra idézte meg királyi parancsra somberekai Sauska Keresztély másodalispán, mint törvényszéki előlülő a „megyebéli curiális” házba. Felperes Barthos Lajos, a vármegye tisztviselői főügyésze volt. Az idézést Kisfaludy István megyei esküdt november 23-án adta át „Nagyságos és Tekintetes orahoviczai és görcsönyi Mihalovics József úrnak ön megszokott lakó kastélyában, kit ott személyesen feltaláltam...”

Barthos Lajos felperes e szavakkal kezdte vádbeszédét: „Miképpen a tisztelt alperes fél 1813 esztendei május 20-án közbizodalommal ezen megye első allkormányzójává választattván, nem hogy hivatalánál fogva szent kötelessége szerint a közjó és az adózó nép javára és hasznára munkálkodni igyekezett volna, hanem inkább több rendbéli visszaéléseket elkövetni, és jelesen az adózó nép pénztárának tetemes kárt okozni nem általlott.”

Mihalovich József, volt alispán felháborodottan elutasította az ellene felhozott vádak. „Terhesen viseli az alperes ezen reája álnok ravaszággal koholt vád-pontokat, de még terhesebben érezné ezen méltatlanságot, ha a világ történeteiből nem tudná, hogy minden jó, és igaz tettek vége fekete háládatlanság, és hogy érdemet, erkölcsöt, már eredetében nem szenvedő s gonosz rágalom, randa mesterkedéseivel feldúlni iparkodik, hanem fájdalom, így fizet a világ!

A rágalomnak (mely az irigység szülöttje) vétkes iparkodása minden időben arra törekszik, hogy az érdemet kárhuzatos agyafúrtvelejjel lerontván, tisztátalanabb lelkekre pazarolja annak koronáját. E jelen vádpontoknak nagymestere is frigyos szövetségbe lépve a rágalommal különböző esetekben az elismert érdemet megdönteni, magának, másnak vétkes ócsárlásával érdemet szerezni, és mint jó Hazafi a közönség előtt tündökölni kívánt! Azonban álljon elő azon koszorús becstelenítő, és nézze pirulva, hogy tör keresztül az ártatlanság napvilága a rágalomnak vastag éjjelén.”⁶⁶

A vádpontok közül több vonatkozott a fiaira, a válaszában az ő védelmükre is kitért. A három fiú ellen több esetet is felhoztak. Mihalovich Imre például 1817-ben a lánycsóki plébánostól gabonát vett,

⁶⁰ MNL BaML IV. 1.a. 852/1821.

⁶¹ MNL BaML IV. 1.a. 695/1809.

⁶² MNL BaML IV. 1.a. 1072/1829.

⁶³ MNL BaML IV. 1.a. 57/1819.

⁶⁴ MNL BaML IV. 1.a. 542/1819.

⁶⁵ MNL BaML IV. 1.a. 463/1819. A bizottságnak ugyan Adamovich Antal nem volt tagja, a vizsgálat iratait mégis „Adamovich bizottság iratai”-nak nevezték el: MNL BaML IV. 1. m. 12.

⁶⁶ MNL BaML IV. 1. m. 12. 9. tétel.

mérőjét 9 forintért, majd néhány óra múlva 14 forintért adta el a bozsoki péknek. Ennek árát sem fizette ki teljesen, majd a kötelezvényt széttépte, mondván: „*No, most kereshet az Úr, meglátom, mivel bizonyítja meg az adósságot*”. Kiabálás, szitkozódás közben távozott.

Bács megyében néhány ezer mérő gabonát vett, három hajóval a Dunán Mohácsig, innen Pécsre a volt pálos kolostorba szállította, majd magas áron, mérőjét 24 forintért adta el.⁶⁷

A családját illető kedvezmények között volt a fuvarozás. Az ezzel kapcsolatos sérelmeket 1836-ban királyi rendeletre barátságos úton kívánták rendezni. A jobbág্যokat egyenként megkérdezték, mit kívánnak az 1817 és 1819 között teljesített fuvarozásokért, és a kért összeget mindegyiküknek megfizették. 1817-ben a kisdéri Zseni János és Gonda János „*Görcsönyből Pécsig töretlen nagy hóban hordozta a Kisasszonyokat*”. Mindegyikük 10 forintot kapott. Összesen tíz községben 31 jobbágnak 194 forint 49 krajcárt fizettek ki. Kisdér község 150 forintot kapott „*az számtalan Leveleknek Bögre Józsefhez való vitelért*”. A kárpótlási összegeket 1837. január 16-án fizették ki.⁶⁸

Tanulságos a Mihalovich József ellen emelt 12 vádpont és az arra adott válasz áttekintése.⁶⁹

1. vádpont: Petrás Alajos megyei levéltár gondviselőjét uradalmi ügyésznek nevezte ki, és a levéltárból elveszett Baksa és Téseny úrbéri pere.

Válasz: Igaz, hogy meghívta Petrás Alajost az úriszékeire ügyésznek, de ebből nem következik, hogy az úriszéki per elveszett.

2. vádpont: A régi vármegyeházánál tetemes javításokat tett, holott már elhatározták a pálos kolostor megvételét. Több ezer forintos kögrádcíkot készíttetett.

Válasz: A pálos kolostort nem is kellett volna megvenni, ezt igazolta az idő. A vármegyeházának veszedelmes feljárása volt, amit a Mihalovich alispán által létrehozott rabok kasszájából javítottak meg 1815-ben nyáron. A pálos kolostor vételét pedig csak 1819-ben hagyták jóvá, és sohasem fizették ki.

3. vádpont: A kisgyűléseket, törvényszékeket érdeke, vagy gyermekei érdeke szerint változtatta közgyűléssé.

Válasz: Valótlan, a törvényszéket sosem változtatta közgyűléssé, csak fordítva, de ezt máshol is megteszik, ha a szükség úgy hozza, mivel költségkímélő megoldás.

4. vádpont: Ha a megyéből távozott, a megye közpecsétjét vagy elzárta, vagy hiteszegésével Lajos fiának adta.

Válasz: Mikor 1817. január 30-án Bécsbe Ófenségéhez ment küldöttséggel, akkor valóban elzárta. A hiteszegés ellen viszont protestál, Lajos fiára sosem bízta, ez ocsmány rágalmazás.

5. vádpont: A Pécsre rendelt 30 ló számát önkényesen felemelte 60-ra.

Válasz: A háború idején több lóra volt szükség.

6. vádpont: Pécs-Szentlőrinci utat önkényesen felszaggatta és másfele vitte.

Válasz: Nem igaz, karok és rendek jóváhagyták, arról nem tehet, hogy a gyűlésen kevesebben voltak jelen.

7. vádpont: Imre fia 1818. október 5-én Somogy megyében Nagy-Erdőben 365 öl tűzifát vett olcsón, majd 6-7 forintért eladta a vármegyének, így 20 725 forinttal megkárosította a vármegye pénztárát.

Válasz: Nem bizonyítható, hogy fiáé volt a fa, és nincs előírva, hogy hol kell venni.

8. vádpont: Maga és fiai gabonáját adta el a sütőknek (katonaság, rabok kenyérére) magas áron. 1813 és 1819 között 308 455 forint „nyilvános” kárt okozott.⁷⁰

Válasz: Ő csak 1813-ban kötött szerződést a pékekkel, egyébként a másodalispán, illetve később a bizottság feladata volt.

9. vádpont: Szabolcsi lakosokat közmunkában a saját gabonája (Pécsről Szederkényig) szállítására használta. Válasz: Ezt tagadta, Imre fiától hoztak tanúvallomást.

10. vádpont: Görcsönyi jobbágy telkeket a tiszti ügyész nélkül szabályozta, és 20 egész maradvány telket megtartott.

Válasz: Görcsönyben 31 20/32 telek volt, most pedig 45 telek van.

11. vádpont: Görcsönyi templom építésekor a Szlavóniából hozott építőanyagot saját hasznára, gazdasági épületeire fordította, hívekkel ölfát vágatott, hogy téglát égessen a templomhoz, de ezt is és a meszet is saját céljára fordította.

⁶⁷ MNL BaML IV. 1. m. 12. 6. tétel.

⁶⁸ MNL BaML IV. 1. m. 12. vádpontok mellékletei.

⁶⁹ MNL BaML IV. 1. m. 12. 9. tétel

⁷⁰ Ez az összeg nagyon túlzottnak tűnik.

Válasz: A templom pedig felépült és jó karban tartják. Tanúk igazolták, hogy a gazdasági épületei előbb épültek fel, mint a templom. A híveknek pedig kötelességük, hogy a templom építéséhez kézi munkával hozzájáruljanak.

12. vádpont: A királyi biztost „*részrehajlás vétkéről illetlen kifejezésekkel vádolni merészelte*”.

A megyei ítélet két pontban találta vétkesnek 1838. augusztus 22-én. Mindkét fél fellebbezett. A királyi ítélet egy hónap múlva, 1838. szeptember 23-án kelt. A kúrián hozott ítélet szerint a nyelvváltság alól felmentették, a 7. vádpont szerinti fa árkülönbözet megfizetésére kötelezték, a 9. és 12. pont alól is felmentették, a 8. pontnál a megye ítéletét helyben hagyták. A 7. pontnál az akkori faárat kalkulálva, a beszedett árból kivonva 1191 forint maradt, amit Mihalovich ügyésze Balatonyi József azonnal be is fizetett.⁷¹

„*Az Alperesnek aggott kora, és hosszas szolgálata tekintetbe vétetvén, az Alperes vétkes tettei ezen huzamosabb per terhének beszámítása mellett törvényesen is rosszra magyaráztatónak...*” ítélték.⁷²

Mihalovich József gyermekei

Mihalovich József és Mérey Anna⁷³ gyermekei közül heten éltek meg a felnőttkort, három fiú és négy leány.

A négy leány közül a két idősebb ment férjhez. Mihalovich Antónia Terézia Erzsébet (Szentbenedek, Somogy m. 1784. május 29. – Pécs, 1842. február 20.)⁷⁴ férje báró Cséppi Kákonyi Ferenc⁷⁵ lovasezredes lett. Három gyermekük közül leányuk fiatalon elhunyt, két fiúk Baranya vármegye szolgálatába állt.⁷⁶ 1847. április 4-én elnyerték a magyar bárói címet.⁷⁷

Mihalovich Rozália Jozefa (1788 körül - 1845. augusztus 30.)⁷⁸ első férje Szelestey Szelestey János Somogy megyei birtokos.⁷⁹ Második férje gróf Vratislav József⁸⁰, akitől három leánya született.⁸¹

Két fiatalabb leánya, Mihalovich Anna Margarita (Pécs, 1790. február 24. -) és Mihalovich Anna Mária (Mari kisasszony) (Pécs, 1792. március 30. – Pécs, 1849. március 18.)⁸² hajadonok maradtak, és édesapjukat gondozták. Ezért Mihalovich József az 1827-ben írt végrendeletében a pécsi házat jelölte ki Mária és Anna leányainak lakásául: „*Minthogy Anna és Mária hajadon leányaim részéről a férjhezmenést korukra nézve nem reményleném...*” Eltartásukra a birtok jövedelméből fejenként évi 600 forintot rendelt,

⁷¹ 140 öl szilfa (3 forint/öl) és 172 11/12 tölgyfa (2 forint 21 krajcár/öl) ára 826 forint 18 krajcár volt, ehelyett a megye (7 forint és 6 forinttal számolva) 2017 forint 30 krajcárt fizetett, a kettő különbözete 1191 forint 12 krajcár volt. MNL BaML IV. 1. m. 12. (389/1838)

⁷² MNL BaML IV. 1. m. 12. (388/1838)

⁷³ Kaposmérői Mérey Anna, Somogy megye főadószedőjének, Mérey Józsefnek és Márffy Teréziának leánya. Szülei 1769-ben kötöttek házasságot. Bátyja, Mérey János Somogy megye másod főadószedője volt 1802-ben. Édesanyja 49 éves korában Görcsönyben hunyt el. 1786. augusztus 29-én és a görcsönyi templomban temették el a szent István oltár előtt jobb oldalt.

⁷⁴ Mihalovich Antónia Terézia Erzsébet temetése Görcsönyben, a családi kriptában. A halálesetet a pécsi anyakönyvbe is bejegyezték 1857. május 20-án. A korát azonban hibásan 52 évnek írták, és a „született 1790 február 24.” szintén hibás, mivel akkor Anna Margarita született. Házasságkötés: 1819. február 19.

⁷⁵ Báró Cséppi (Tsippi) Kákonyi Ferenc (Cseklész, 1763. december 3. – Pozsony, 1829. március 17.) cs. kir. lovas alezredes, Mária Terézia rend vitéze, Magyarország zászlósa, a bárói rangot 1826. augusztus 4-én nyerte el.

⁷⁶ Kákonyi István (1820. november 21. -) Kákonyi József Ignác (1822. augusztus 25. - 1867. december 9.) Kákonyi Krisztina (1825. július 20. – Orahovica, 1846. július 24. Temetés: Görcsöny családi kriptá, a halál oka hektika). 1842. szeptember 14-én Kákonyi Istvánt esküdtté választották a szentlőrinci járásban, és tiszteletbeli szolgabíró címet nyert. MNL BaML IV.1.a. 3780/1842. Kákonyi József Baranya megye tiszteletbeli aljegyzője lett 1845-ben.

⁷⁷ NAGY, 1860, VI: 19-20.

⁷⁸ Mihalovich Rozália Jozefa temetése Görcsönyben, a családi kriptában.

⁷⁹ Első házasságkötésekor 15 000 forint hozományt kapott. 1822. júniusban Somogy vármegye Baranya vármegyétől kérte a Szelestey Jánossal kötött házassági szerződésének kiadását. Mihalovich Jozefa a férje halála után megegyezett Szelestey Sándorral az özvegyi jussát illetően, de a házasságlevelet nem tudta átadni, „*állítván aztat, szülei kezénél lenni*”. Bátyja, Mihalovich Lajos bizonyosságlevelet adott arról, hogy a möringlevél több más irattal együtt elveszett, de a hűgát már kielégítették. MNL BaML IV. 1.b. 3029/1822.

⁸⁰ Gróf Vratislav (Wratislaw) József (1793 körül – Pécs, 1834. május 28. Temetés a pécsi ferences kriptában)

⁸¹ Vratislav Mária (Geszt), 1821. január 21.-) Vratislav Gabriella Barbara Jozefa (Pécs, 1824. március 20. -) Vratislav Anna Ilona (Pécs, 1827. február 3. -). Legfiatalabb leánya másod unokatestvérével, Mérey Kristóffal kötött házasságot 1851. december 20-án Pécsen.

⁸² Mihalovich Anna Mária (Mari kisasszony) temetése Görcsönyben, a családi kriptában, halál oka idegláz.

amit egy későbbi záradékában 1000 forintra emelt meg: „...*tekintve azonban azon álhatatos szorgalmasságot és hívséget, mellyel erántam öreg napjaimban viseltetek...*”⁸³

Legidősebb fia, Mihalovich Lajos (Görcsöny, 1785. augusztus 29. - 1848. május 13.)⁸⁴ Siskovics Borbálát⁸⁵ vette feleségül, a házasságból nem származott gyermek.

Legfiatalabb fia, Mihalovich Károly (Pécs, 1795. február 24. -) villei Ransonnet Paulina bárónőnek lett a férje. Első gyermekük, József Mária Károly 1833. február 6-án Pécsen született, keresztszülei nagyapja, Mihalovich József cs. kir. tanácsos és Prandau Mária báróné lettek. 1834 és 1837 között még négy gyermekük született Csabrendekben.⁸⁶

Mihalovich Imre (Pécs, 1793. április 17.-) nem nősült meg. 1842-ben, nővére, özvegy Kákonyiné Mihalovich Antónia halálakor, három gyermeke közül kettő még kiskorú volt, akiknek Mihalovich Imre lett a gyámja: „...*ezen vérség szerint is ötet legközelebb illető árvák erénti gondoskodást elvállalni kész leszen.*”⁸⁷

Mihalovich József fiai korán részt vettek a megye közigazgatásában. Többször jelölték őket megyei tisztségekre, mind a hárman elnyerték a táblabírói címet. 1848. március 19-én Pécs városa 28 díszpolgára közé Mihalovich Lajost, Imrét és Károlyt is megválasztották.

Mihalovich Lajost már fiatalon, 1810-ben a baranyavári és siklósi járásba is jelölték főszolgabírónak, bár egyik helyen se választották meg, de a tiszteletbeli szolgabírói és táblabírói címet elnyerte. 1813-ban szintén jelölték baranyavári főszolgabírónak, ekkor tiszteletbeli főszolgabíró lett. 1832-ben másodalispánnak jelölték.

Mihalovich Károlyt 1832-ben szentlőrinci szolgabírónak jelölték. 1839-ben táblabírói címet kapott.

Mihalovich Imre 1813-ban tiszteletbeli alszolgabíró lett. Főszerepet játszott a Pécsi Nemzeti Kaszinó megalakításában. Ő kezdeményezte szödemeterni Nyers János ügyvéddel azt a gyűlést, melynek célja a Nemzeti Kaszinó megalakítása volt. Az 1838. december 4-i gyűlés eredményeképp megalakult a Pécsi Nemzeti Kaszinó, melynek első elnöke Mihalovich Imre lett. Visy László, nyugalmazott főispán, a Pécsi Nemzeti Kaszinó elnöke 1925-ban tartott felolvasásán így jellemezte:⁸⁸ „*Elnök lett: görcsönyi és orahovicei Mihálovits Imre, Baranyavármegye táblabírója, nagybirtokos, a baranyamegyei görcsönyi és baksai uradalomnak (rádfapuszta), valamint a verőcevármegyei orahovicei uradalomnak tulajdonosa. Gavallér úr, ki mindenért, ami szép és nemes, lelkesedett s ki a köz érdekében kész volt áldozatot is hozni.*”⁸⁹ Népszerűségét bizonyítja, hogy az apja halála utáni tisztújításon, 1842. szeptember 14-én első alispánnak jelölték.⁹⁰

Mihalovich Imre a család birtokait Varga megvásárlásával gyarapította. 1832. május 3-án báró kimpány Pulleáni Józseftől megvette Vargát 70 000 forintért. A birtok összesen 1037 holdból állt, ebből úrbéri 859 hold, uradalmi 178 hold volt.⁹¹ A birtokra többféle hitelt vett fel, 1832-ben hiteles igazolást kért arról, hogy még csak 11499 forint 30 krajcár a betáblázott adóssága.⁹²

Az 1832. december 4-én kötött szerződés szerint Mihálovich Imre 40 000 forintért eladta bigyicai Kovács Józsefnek, de a valóságban nem adta át a birtokot. „*Vargán található ingó gazdaságbeli szereknek Oroszlóra leendő átterelgetésére időre lévén szüksége (minthogy ezen eladásból reá háramlott 40 000 frt nevezetes nyereség még elég nem vala) minnek utána mindent, aminek kis becse csak vala, elhordatta, még az új parasztszekereket is oly rosszakért kicserélte*”. 1833-ban Kovács József protestált, de az átadás később sem

⁸³ MNL BaML IV. 270. d. 83. V.1859/1. Hitelezők 56.

⁸⁴ Mihálovich Lajos esküvője: 1826. május 8. Temetése Görcsönyben, a családi kriptában.

⁸⁵ Siskovics Borbála (1799 k. - Orahovica, 1847. október 19.) Temetése Görcsönyben, a családi kriptában. Halál oka lépbetegség. Esküvő 1826. május 8. Siskovics Borbála szülei Siskovics tanácsos és Vojnich Mária (1832. szeptember 4.).

⁸⁶ Mihálovich Ida Paulina Mária (1834. szeptember 8.) Férje Bogay Antal lett, gyermekük Béla György Károly. Mihálovich Lajos Imre István (1835. november 22. -), Mihálovich Károly (1836. november 24. -) Felesége Orosz Ida, gyermekeik: Margit Ida (1868. április 8. -) Aliz Klementina Karolina (1873. február 17. -) Géza Pál István József (1875. április 26. -). Mihálovich Kálmán Oszkár Imre (1837. december 14. -) <https://familysearch.org/> (2013. 07.13.)

⁸⁷ MNL BaML IV.1.h. 145. és IV.1.a. 6/1844.

⁸⁸ A felolvasás megjelent PBMEÉ 1928. 1. füzet 3-18.

⁸⁹ VISY, 1928. 6.

⁹⁰ Jelölt volt még báró Bésán János, Jeszenszky János és a hivatalt elnyerő Mailáth György. MNL BaML IV. 1. a. 3780/1842.

⁹¹ FÉNYES, 1851. II: 271.

⁹² MNL BaML IV. 1.a. 1646/1832.

történt meg, Mihalovich Imre maradt a birtokos.⁹³ 1843. májusban kérte Varga birtokának becslését. Eszerint az évi tiszta jövedelem 4494 forint, valódi értéke, tőkéje 85 336 forint volt.⁹⁴

A hazafias nemesekből álló csoport nagy erőfeszítéseket tett a magyar színház meghonosítására, és e cél érdekében minden eszközt felhasználtak. 1836 februárjában Pécssett nagy visszhangot keltő verekedés volt, melynek kivizsgálását a helytartótanács a vármegyére bízta: „*azon rendkívüli iszonyú verekedésnek, úgy a köz-, mint a személyes bátorsági háborításoknak, melyeket Pécs városában Mihalyovits Imre, Perczel Sándor s több mások f. é. Bőjtelő hava 25-ik napján több helybéli játszó társaság tagjai, s mások ellen is elkövetni nem irtóznak*”. A „*gonosztettek érdemlett büntetése végett*” lefolyt vizsgálatról mielőbb tegyenek jelentést. A vizsgálatra Baranya megye egy bizottságot jelölt ki.⁹⁵

A botrány a német színház előadásán tört ki 1836. február 24-én, mikor szemcezi Matkovich Kálmán pesti urat, aki az előadást kifütyülte, a színházból kihurcolták, megverték, attiláját elszaggatták, majd elzárták. Másnap a német színház a további botrányok elkerülése miatt lemondta az előadást, de a városban a kedélyek cseppet sem nyugodtak meg. Az előadás elmaradása inkább olaj volt a tüzre, mondván: „*a nemességet bolondnak tartja, az olyan német kutyát agyon kelle verni*” Mihalovich Imre vezetésével Migázzy gróf, Matkovits Kálmán, Perczel Sándor, Gömbös úr néhány nemes és diák a színház igazgatóját keresték, közben több színészt is durván megverték. A vizsgálat során a szemtanúk elbeszéléséből igazolódik, hogy Mihalovich Imre főszerepet játszott az ügyben. Leopold Ferenc 29 éves színész elbeszélése szerint „*...több urakkal bejött oda Mihalovits Imre úr, és kérdezték, hol legyen a Kurt, egyenesen a tanúra rohant, és azt megragadván, egy erős bottal először megütötte, ezt követték többen is, és így a tanú fején három ütést nyervén, alig mehetett és menekedhetett meg tőlök*...”⁹⁶

Ditzl Miklós hasonlóképpen vallott: „*hol legyen Kurt, és hogy arra 25 botot verni kell a gazemberre, ezután elmentek, de ismét vissza jövén a tisztelt úr többivel kérdezte, itt legyen-e valaki a színészek közül, és tüstént Leopold színészt ő is, többen is verték föbe botokkal [...] Mihálovits úrral számosan mentek Kurt igazgató lakására*”

Russie Júlia hajadon színésznő szobájába is betörték: „*Mihálovits Imre és gróf Migázzy urak dühösen, és haloványan betoppanván a Tanunak szobájába többekkel, Mihálovits úr mondotta, hogy mondaná meg a tanú Nitscheknek, hogy jóval adja meg magát, semmi baja sem léssen, de azt nem találván, a tanúnak még ágyi ruháját is az ágyról lerángatták, és Nitscheket keresték, de hejjában, utoljára egy ifjú, kit Adamovitsnak, és Deáknak mondanak, s kit ha elejébe állítatna, tüstént megesmerné, mondotta a tanúnak: süti bestia, mert a tanút mindjárt bottal megtanítja nevelésre, erre elmentek, és látta a tanú, hogy az egész udvar tele volt ifjakkal*...”⁹⁷

Weinhart János székesegyházi muzsikus panaszában írta: „*a piacon keresztül sétálnék, véletlenül nemes Perczel Sándor úrtól, volt haditiszt által, nemes Kata Ferenc hasonlóképen quietált tiszt és mostani nemes Baranya Vármegyének esküdt úrtól és több másoktól [...] Nemes Mihalovits Imre úrnak vezérlése alatt [...] megtámadtattam és annyira megvertettem*...”.

Kurt József a színésztársaság igazgatóját a piacon legalább huszonöten verték, mikor már földre terítették, akkor is. Volt, aki mondta, elég már, de hajdút nem küldtek a városházáról, mert nem volt parancs. Mihalovich kiáltozott, „kopóvezér”-nek nevezte a strázsamestert, „*a nemesembert be merte vezetni, most nem mer kijönni*” „*jöjjön Vugráts ki, ma kocsonyát csináltak belőle*.” Kurt „*csak Mihálovich Imre úrnak szavát hallotta, de magyarul nem értvén, a többi közt csak a „Hund” szavat értette*”. Más tanúk megerősítették, hogy a piacon „*Mihalovits Imre úr magyarul kiáltott, németül pedig azt is mondotta: „Gebet ihr den Hund her*”...”⁹⁸

Mihalovich Imréhez hasonló heves természete lehetett bátyjának, Mihalovich Lajosnak is. Több peres ügye is volt, például 1819-ben Zorger József baksai zsidó ellen⁹⁹, 1823-ban Tóth József vajszlói lakos ellen.

⁹³ MNL BaML IV. 1.a. 546, 654/1833. 1839-ben a vargai lakosok panaszkodtak, hogy Mihalovich Imre számos birkája a községi legelőn kiszorítja a marháikat. MNL BaML IV.1.a. 2819/1839.

⁹⁴ MNL BaML IV. 1.b.1624/1843.

⁹⁵ MNL BaML IV. 1.b. 2022/1836.

⁹⁶ MNL BaML IV. 1003.b. 575/1836.

⁹⁷ A színésznő lakása Weidinger német varga kisebb házában volt.

⁹⁸ Az eset után Furthinyi Ignác városkapitány rendelkezésére bocsátottak egy főtiszt, 3 altiszt és 36 fegyveres közből álló katonai segítséget. MNL BaML IV. 1003. b. 576/1836.

⁹⁹ Zorger József, baksai zsidó hamis vádlevelet adott be Mihalovich Lajos és Jeszenszky főbíró ellen. 1819-ben sürgette Mihalovich Lajos a döntést, hogy a zsidó illetlen kifejezései ne maradjanak büntetés nélkül. MNL BaML IV.1.a. 3403/1819. 1823-ban Mihalovich Lajos felperessége alatt a baksai (görcsönyi) úriszéken Zorger zsidót elítélték, aki

¹⁰⁰ Kiemelkedik ezek közül a felesége örökségéért Siskovics Józseffel - a későbbi alispánnal - folytatott küzdelme.

Felesége, Siskovics Borbála édesanyja, özv. Siskovicsné 1821. február 25-én fiával Siskovics Józseffel szerződést kötött, melyben a gödrei jószágot átadta neki. A szerződés 5. pontja szerint halála után Józsefnek 13 500 forintot kellett kiadnia Mihalovich Lajosnak. Siskovicsné halála után Szalay Antal ügyvéd által szerkesztett osztálylevélből azonban kimaradt a 13 500 forint kifizetése. Ez ellen Mihalovich Lajos protestált. Ezt az osztálylevelet ugyan felesége aláírta, de csak azért, mert Szalay Antal ügyvéd „mindenféle hitegetésekkel megkérve maga álnok kelepccéjébe beleejtette, jóllehet a protestáns félnek a hűtöstársa a magyar nyelvben éppen nem jártas, nem is értvén mit olvasott nékie...” Siskovics József válaszában elismeri, hogy az 1826-ban kötött házasságlevél 1-3. pontja rögzítette Borbála 103 800 forint örökségét, azonban ez az ő tudta és akarata ellen készült. Mikor anyja halála után tudomást szerzett róla, az egri káptalannál ellentmondott. Ezért felszólította Mihalovich Lajost, hogy ne zavarja a „testvéri szeretetet”. Szalay Antal ügyvéd kifogásolja még Mihalovich Lajos „sértő és illetlen” kifejezéseit, és hogy beadványa „dísztelen sértegetésekkel s megbántó kifejezésekkel tellyes nem törvényes protetatio, hanem mocskolódo gúny írásnak nevezhető”. Ezzel Mihalovich Lajos nem csak sógorát sértette meg, hanem feleségét is, „mintha az Anyanyelvét elfelejtvén, a nemzetiség gyalázatjára magyarul nem tudna, csúfosan alacsonyítja”. Pedig Lajos is jelen volt, sőt meghitelesítésre „tulajdon zsebjéből nemzeti pecsétjét” adta oda.¹⁰¹

Mihalovich József 1842. január 22-én halt meg Görcsönyben. Halála után fiai kérték Baranya vármegyétől nemességük igazolását. 1842. február 28-i közgyűlésen a három testvér együttesen adta be a kérvényét: „...kétségtelen s már csak azáltal is eléggé támogatott nemességükről, hogy édesatyjuk, néhai Mihalovich József k. tanácsos megyében 18 évig alispáni hivatalt viselt, magoknak közösen egy hiteles bizonyítványt kiadatni kérnek.”¹⁰²

A birtokok sorsa

Mihalovich József halála után fiai nem a végrendelete szerint osztoztak, hanem attól közös akarattal elálltak.¹⁰³ Mihalovich Károly a Zala megyei javakat, Imre Görcsöny, Baksa, Rádfa ingatlan javakat, Lajos pedig a tésenyi birtokot kapta. Miután Lajos 1848-ban örökös nélkül elhunyt, így „az őt illető osztályrész s a közt nemes Baranya megyei tésenyi birtok”-ot Károly és Imre megfelezte.¹⁰⁴ (1. táblázat)

1. táblázat. Görcsöny, Baksa, Rádfa, Tésény felmérése, művelési ágak szerinti megoszlása kataszteri holdban 1859. október 1.

Művelési ágak	Görcsöny	Baksa	Rádfa	Tésény
Beltelek	29 ½	171 ½	13 ¼	22 ¾
Rét	36 ½		171 ⅛	131 ⅛
Szántó	737 ¾	870 ¾	690 ⅝	781 ¾
Szerűskert	5 ¾			
Legelő	238 ⅞			11 ⅛
Erdő	413 ¼	295 ⅞	10 ⅝	713 ¾
Erdei irtás		117 ⅝		

fellebbezett, és a megyei törvényszékre került a pert. „minthogy Első Viceispán úr, mind a felperes úrnak Attya, természetesen akadályoztatna, azon esetre Gaál József fő notárius úr a törvény széknél elölülőjévé surrogáltatik.” MNL BaML IV.1.a. 449/1819.

¹⁰⁰ Mihalovich Lajos „Szlavóniai árendás erdejébe” hajtott vajszlói lakos (Tóth József), és 595 forinttal adós maradt, emiatt Mihalovich Lajos 42 sertését elhajtotta. MNL BaML IV.1.a. 479/1823.

¹⁰¹ MNL BaML IV. 1.a. 542-545/1833.

¹⁰² A nemességet 1842. április 10-én hirdették ki. MNL BaML IV. 1. a. 93, 1063/1842, 1260/1842. 1843-ban „osztatlan testvérek s táblabírák” kérték a legelőelkülönözés végrehajtását. MNL BaML IV.1.a. 3157/1843.

¹⁰³ Két leánytestvérük, Mihalovich Anna és Mária ellentmondott, de ez az osztályos egyezséget nem befolyásolta. MNL BaML IV. 1.a. 1869/1848.

¹⁰⁴ MNL BaML IV. 152. b. XXVIII. Baksa.

Majorsági szőlő	30 $\frac{3}{8}$	11 $\frac{5}{8}$		7 $\frac{1}{2}$
Dézmás szőlő kilencedes	130	136 $\frac{1}{8}$		48
Dézmás szőlő ötödös	31 $\frac{1}{4}$			
Téglaház	2 $\frac{7}{8}$			
Molnár belső telke	$\frac{1}{2}$		3 $\frac{1}{8}$	
Molnár rétje	1 $\frac{1}{4}$			
Molnár szántóföldje	$\frac{3}{4}$			
Közlekedési és gazdasági utak	33 $\frac{7}{8}$		6 $\frac{3}{4}$	
Zsidó temető		1		
Összesen	1696 $\frac{3}{8}$	1538 $\frac{1}{2}$	895 $\frac{1}{2}$	1715 $\frac{1}{4}$

1858-ban a görcsönyi uradalmat házilag kezelték, a többi birtokot, Baksát, Tésenyt és Rádfát bérbé adták.

Mihalovich Imre 1854. január 31-én különös bérleti szerződést kötött Justus Jakab bérlővel. Nem csoda, hogy a feltételeket a két fél különbözőképpen értelmezte. E szerződés szerint Justus Jakab Mihalovich Imre 28 000 forintos tartozását átvállalta. Ennek fejében 8500 forintos évi bér helyett csak 4000 forintot fizetne addig, amíg Mihalovich meg nem téríti a 28 000 forintot. Ezen kívül vállalta, hogy a görcsönyi házi kezelésben lévő birtokra is felügyel. Ha a görcsönyi felügyeletért 1000 forintot számítunk, akkor Mihalovich 3500 forintot fizetett kamat gyanánt, ami a 28000 forint 12,5 %-a.

Justus értelmezése szerint a „28 000 forint kölcsönt nem törlesztés, hanem visszafizetés fejében adtam, és hogy 28 000 forint lehajlására sem 100 hold erdőről, sem 4500 forint bérelengedéséről nem volt szó, hanem hogy a többi összeg egyedül a görcsönyi gazdasági felügyeletéért engedtetett el.” A gazdaságot elhanyagolt állapotban vette át, a gazdasági épületek felújítása legalább 5300 forintba került volna a „tömerdek költség mellett, melyeket egy annyira elhanyagolt gazdaság igényel.”¹⁰⁵ Így szívesen vette volna, ha Mihalovich megadja a 28 000 forintos tartozását, és inkább vállalta volna az eredeti 8500 forintos évi bérleti díj kifizetését.

Mihalovich Imre viszont a bérelengedést úgy tekintette, mintha azzal a kölcsönt törlesztette volna Justusnak. Ezért Mihalovich 1854-ben Justus ellen a bírósághoz fordult: „Mint csalást merénylő ellen büntető vizsgálatot elrendelteni kéri”. A keresetét a Pécsi Cs. kir. Megyei Törvényszék 1855. szeptember 10-én (508 és 929 bünt. sz.) elutasította, mivel a csalás, de még annak szándéka sem volt bizonyítható.¹⁰⁶

A görcsönyi uradalmat azért kellett volna felügyelnie, mert amint Justus Jakab magáról írta „tudományosan kiképzett szakértő”, aki nemcsak gazdasági ismeretekkel rendelkezik, hanem hatásos kidolgozott módszerei is vannak. Justus állítása szerint megduplázta volna a görcsönyi gazdaság évi 4500 forintos jövedelmét.

„Én gyermekségem óta mezei gazdasággal foglalkozván, magamnak abban meglehetősen ismeretet szereztem [...] elhagyott kizsartolt gazdaságot vettem, s azokat viruló állapotba helyezve adtam át, hogy az ősrégi gazdaság helyett egészen új saját elveimhez alkalmazott gazdálkodási móddal bírok, mely Tolna megyében számos utánpótlásra talált.”¹⁰⁷

Azonban a szerződésnek ez a része is homályos volt, a görcsönyi gazdaság tényleges vezetésével Mihalovich nem bízta meg Justust. „még csak egyetlen hajdúját sem bocsájtotta rendelkezésemre és még utolsó gyalog bérest sem utasította gazdasági rendeleteim megtartására és pontos követésére. Ily körülmények közt józan ésszel lehet-e tőlem felügyelet teljesítését praetendálni? Bizonyosan nem. [...] Mihelyt bérbeadó gazdasági felügyeletével tettelesen meg fog bízni, és tisztjeit rendelkezésem alá bocsájtandja, egy percig sem fogok késni felügyelői tisztem teljesítésével, előre is kijelentvén, hogy drága pénzen felesleg tartott sok tisztjeit, kasznárját, ispányját és kulcsárját mind elbocsáthatja, és hogy nekem személyzetül összesen is csak két hajdúra lesz szükségem, és mindamelllett még is kétszer annyi hasznot ígérek neki görcsönyi gazdaságánál, mint amennyit az eddig 10 évi diametriális kimutatás neki jövedelmezett. [...] Meg vagyok róla győződve, miszerint ezen tett ajánlatomat a mostani háromfoglatosság nélküli költséges és

¹⁰⁵ MNL BaML IV. 270. d. 83. V.1859/1. Hitelezők 36.

¹⁰⁶ MNL BaML IV. 270. d. 83. V.1859/1. Hitelezők 36.

¹⁰⁷ MNL BaML IV. 270. d. 83. V.1859/1. Hitelezők 36. 4088/1859.

here gazdatisztek mellőzve, a gazdasági erők okszerűbb felhasználása nagyobb munkásságom és szorgalom által könnyen beválthatom.”¹⁰⁸

Mihalovich Imre Pécssett több ingatlant is birtokolt, egy régi belvárosi házat, a Szigeti külvárosban kis majort és közséntelegeket. (2. táblázat)

2. táblázat. A pécsi ingatlanok becslése¹⁰⁹

	Ferenciek u. 14. (forint)	Szigeti külváros 587. (forint)
Kőműves munka anyaggal	6870	1080
Ács	3760	931
Cserepes	1120	600
Asztalos, lakatos, üveges	1680	130
Telek	2340	375
Összesen	15 770	3116

A belvárosi Ferenciek u. 14. (Barátok u. 258.) számú ház emeletes, szilárd anyagból épült, cseréppel fedett épületnek írták le. A földszinten négy szoba, az emeleten öt szoba az utcára és öt szoba az udvarra nézett. A kapubejáró alatt 20 akó borra való pince, az udvaron két istálló 12 lóra és hat kocsira való fészert volt. A kertben egy különálló cseréppel fedett szilárd anyagból épült kis épület mosókonyhának szolgált, egy másik, szintén különálló szilárd anyagú kisebb épületet fakamrának használtak. A házhoz 260 négyszögöl telek tartozott.¹¹⁰ A házat telekkel összesen 15 770 forintra becsülték.

A Szigeti külváros 587 szám alatti major három épületből állt. A bejárattól jobbra 53 öl 3 láb hosszú és 3 öl széles kevert anyagból épült, cseréppel fedett rossz állapotú épületben lévő egy szoba az utcára nézett, az udvar felé nyolc szoba, öt konyha és egy pince volt található. A bejárattól balra 4 öl 3 láb hosszú és 3 öl széles kevert anyagból épült, cseréppel fedett szintén rossz karban lévő pincés épületben két szoba és konyha volt. Az udvarban hátul helyezkedett a harmadik épület, 11 öl hosszú, 3 öl széles kevert anyagból készült cseréppel fedett ház. Mindehhez 750 négyszögölnyi telek tartozott.

A pécsi telekkönyv 2756, 2757 lapján lévő közsénteletet 1008 forintra becsülték.¹¹¹

A Mihalovich családi birtokon tehát a két fiú osztozott. A viszonylag nagy birtok jövedelme azonban nem bizonyult elegendőnek. 1841-től Mihalovich Károly és Mihalovich Imre, hogy életvitelüket valahogy fenntartsák kisebb-nagyobb kölcsönöket vettek fel. Ekkor úgy tűnt, hogy a birtokuk erre bőségesen fedezetet nyújt. Egy 1859-ben készített kimutatás szerint Mihalovich Imre 1841 és 1849 között hét hitelezőtől vett kölcsön összesen 196 500 forintot. A hitelezők között két gróf, egy grófnő, egy báró volt. 1851 és 1859 között 40 hitelezőtől, akik mind polgári személyek voltak, 215 012 forintot vett fel. (3. táblázat)

3. táblázat. Mihalovich Imre hiteleinek kimutatása (1841-1859)¹¹²

Dátum	Hely	Hitelező	Felvett hitel forintban
1841.04.19.	Pécs	Piacsek József	5000
1845.05.13.	Pest	Karlovszky Zsigmond (Engedményes: 1845.06.09. gróf Forgách István, 1860.02.12. Benyovszky Lajos)	40 000
1846.11.01.	Pozsony	Gróf Nádasdy Ferenc	80 000

¹⁰⁸ MNL BaML IV. 270. d. 83. V.1859/1. Hitelezők 36.

¹⁰⁹ MNL BaML IV. 270. d. 83. V.1859/1. 30.

¹¹⁰ 1848-ban a telket 214 négyszögölnek említették.

¹¹¹ MNL BaML IV. 270. d. 83. V.1859/1. 30.

¹¹² MNL BaML IV. 270. d. 83. V.1859/1. Hitelezők.

1847.06.16.		Schindler Antónia	50 000
1847.07.10.	Pécs	Kisfaludy Károlyné Korcsmáros Júlia	4000
1847.09.22.	Pécs	Báró Ransonnet Károly ¹¹³	6600
1849.08.02.	Pécs	Gróf Wratislav Mária (Mihalovich József végrendelete következtében)	5000
1849.09.02.	Pécs	Gróf Wratislav Mária	5900
1851.09.23.	Pécs	Pecher József	450
1854.01.14.	Pécs	Justus Jakab	28 000
1855.01.15.	Pécs	Hetyei Antalné Forintos Jozefa	1500
1855.02.25.		Schönherr Mihály	6015
1855.09.19.		Emoser Katalin, jogutódja: Mihalovich Anna	1491
1855.11.23.	Pécs	Hetyei Antalné Forintos Jozefa	500
1856.04.23.	Pécs	Hetyei Antalné Forintos Jozefa	500
1856.05.30.	Pesti kereskedő	Felbermayer Ágoston	6100
1856.06.15.		Zaitz József, Borbála (Engedményes: Benyovszky Lajos)	32 000
1856.08.16.		Czirer József	25 000
1856.10.23.		Siklósi árvtár	9000
1856.11.01.		Záborszky Imréné Farkas Antónia (Örökösök: Záborszky Amália és Ilka)	1112 arany
1856.12.14.		Bottlik Lajos és Mária	8158
1856.12.18.		Seidl József forgatmányosa Absolon F.	12 000
1857.01.24.		Mahr Antalné König Mária	2033
1857.04.01.		Hettyei Antal	4000
1857.04.05.		Cs. kir. Kinestár	1035
1857.05.16.	Pest	Inczelt Izsák	1033
1857.05.17.		Zohr Albert	663
1857.05.17.		Mautner Jakab	393
1857.06.06.		Cserna János	4257
1857.06.15.		Rhomer Henrik	600
1857.09.13.		Schlesinger Ferenc	1300
1857.09.26.		Szeidl József	8230
1857.12.14.		Reisz Károly	2500
1857.12.24.		Weisz Farkas	2000
1858.01.04.	Bécs	Kiss Jakab	850
1858.01.12.	Bécs	Schoslán Mihály	6000
1858.02.16.		Scheinert Ferdinánd	11 800
1858.02.16.		Pfendesak Károly	610
1858.03.20.		Forgách István gróf	3223
1858.06.05.		Zaremba August	1051
1858.06.12.	Bécsi kereskedő	Hild és Guttentberg	3500
1858.06.30.	Bécs	Münzler és Burghardt	3000
1859.01.15.		Helbich Ferdinánd, Wiener Mayer	6000
1859.05.24.		Schönherr Mihály	8455
		Kotsis Franciska	802
	Mohács	Sepác József	4901
		Pucher Vilmos	511
		Pucher György	551
		Fechner és Schottig	5000
		Összesen	411 512

¹¹³ Báró Ransonnet Károly bécsi lakos, 1862-ben miniszteri tanácsos.

A siklósi összesített árwapénztár 1858. október 26-án folyamodott a csőd megnyitásáért, ekkor Mihalovich Imre és képviselője, Mayer János ügyvéd cáfolták a csőd jogosságát. Az árwapénztárnak csak 9000 forinttal tartoztak, amelyet 234 000 forint betáblázott hitel előzött meg. Mihalovich Imre birtokait 1854. április 10-én 966 863 forintra becsülték, tehát az összes 411 512 forintos adósság alig érte el a birtok becsült értékének a felét. E számok fényében indokolatlannak tűnt a csőd szorgalmazása.

1858-ban azonban a szentlőrinci szolgabírói hivatal már csak 578 000 forintra értékelte a birtokokat.

1859 áprilisában pedig Bánffay Simon ügyvéd szerint a birtokok már nem nyújtottak fedezetet az adósságra.

„És fájdalom, vizsgálódásaim által azon szomorú meggyőződésre jutottam, miképpen tekintve a jelen viszonyokat, tekintve a bukottnak vagyona kezelése körüli könnyelmű eljárását, tekintve a csőd alatti vagyon teljes elhanyagoltságát, s végre annak az országos kereskedelmi vonalokon kívül fekvését, ez a becsáron olyannyira alul fog elkelni, hogy a vételár felosztása után legalábbis 100 000 forintos követelés fog fedezetlen maradni.”¹¹⁴

A két Mihalovich testvér ellen szinte egy időben nyitottak csődöt, Mihalovich Imre ellen 1859. február 2-án, Mihalovich Károly ellen 1859. július 5-én.

Mihalovich Imre a csőd megnyitása után készített kimutatásában 434 302 forintos adósságot ismert el, a birtokok, épületek becsára pedig ezt az összeget még mindig jóval meghaladta. A görcsönyi, baksai, rádfai és tésenyi ingatlan végrehajtási bírói becsértéke 578 343 forint volt, ezen felül még 4 tagban összesen 556 hold földé 44 680 forint. A görcsönyi cselédházat 1500 forintra, a kőszentelepet, épületeket és ingóságokat 10 120 forintra becsülték. Mindehhez hozzáadva a kintlévőségeit, valamint a különféle haszonbérékből származó jövedelmet 680 397 forintot kapott, tehát e számítás szerint 246 095 forint maradt feleslegnek.¹¹⁵

Az ingatlanok árverését 1859. október 1-én tartották. A licitáláson Biederman Gusztáv, Benyovszky Lajos, Seidl József, Czirer József és Vas József, Adler József, Zaicz József vett részt.¹¹⁶

Görcsöny kikiáltási ára felszerelés nélkül 239 269 forint volt. Ennyit senki sem ígért, a birtok új kikiáltási ára 100 000 forint lett. Czirer József 125 000, Seidl József 127 000, Benyovszky Lajos 130 000 forintot ajánlott. Így Benyovszky Lajos¹¹⁷ vette meg 130 ezer forintért.¹¹⁸

Baksa kikiáltási ára 144 494 forint 58 krajcár volt, szintén felszerelés nélkül. Senki sem ígért ennyit, az új kikiáltási ára 80 000 forint lett. Benyovszky Lajos 82 000, Vas József 83 000, Czirer József 84 000 forintot ígért. Czirer Józsefé lett 84 000 forintért.

Rádfa kikiáltási ára 108 046 forint volt, szintén felszerelés nélkül. Senki nem ígért ennyit, az új kikiáltási ára 30 000 forint lett. Benyovszky Lajos 45 000, Adler József 56 000, Biederman Gusztáv 64 600, Czirer József 64 650 forintot ajánlott. Ez is Czirer Józsefé lett.¹¹⁹

Téseny kikiáltási ára 96 178 forint 30 krajcár volt, szintén felszerelés nélkül. Senki nem ígért ennyit, az új kikiáltási ár 30 000 forint lett. Zaicz József 31 000, Vas József 33 300, Seidl József 36 000, Czirer József 36 450, Benyovszky Lajos 40 200, Biederman Gusztáv 40 300 forintot ajánlott. Biederman Gusztáv vette meg leánya, Biedermann Margit Charlott kisasszony számára.¹²⁰

A pécsi belvárosi lakházat az 1859. december 22-én tartott nyilvános árverésen 10 200 forintért adták el Goldstein Márknak.¹²¹ Mihalovich Anna és Mária 1849. február 18-án lemondtak apjuk végrendeletében rájuk hagyott lakhatási jogokról. Mihalovich Anna 1859. december 30-i keresetében a csőd megszüntetését

¹¹⁴ MNL BaML IV. 270. d. 83. V.1859/1.

¹¹⁵ MNL BaML IV. 270. d. 83. V.1859/1. 55, 57.

¹¹⁶ A görcsönyi kastély ingóságait már 1858. december 20-21-én árverezték, de azzal a kikötéssel, hogy a gazdaság működéséhez szükséges tárgyakat nem vihették el a vásárlók. Löbl Sámuel 529 darab virág és apró citrom fákat vett cseréppel és hordókat. 1859. júniusban még nem kapta meg, ekkor kérte a kiadásukat. MNL BaML IV. 270. d. 83. V.1859/1. Hitelezők 47.

¹¹⁷ Benyovszky Lajos Légen (Pozsony megye) lakott. MNL BaML IV. 270. d. 83. V.1859/1. 131.

¹¹⁸ 1946. szeptember 10. A Miasszonyunk rend főnöknője a Földművelésügyi minisztériumtól kérte ajándékba (!) az elhagyott, lepusztult, rossz tetőzetű görcsönyi kastélyt, a 40 kataszteri hold birtokkal, mivel nagyon sok tanítványuk van, és intézetnek tudnák használni. MNL BaML XII. 8. 18. tétel 58/1946.

¹¹⁹ 1866 és 1881 között Baksa és Rádfa birtokát Kammerer Gusztáv és Kammerer Ferenc bérelte.

¹²⁰ MNL BaML IV. 270. d. 83. Plainer Antal iratai 1864.09. 20. C.

¹²¹ Horváth Pál kocsis és Fischer Lipót a ház eladási árából kérték bérük kifizetését, mivel kizárólagosan ebben a házban teljesítettek szolgálatot. Fischer Lipót 364 forintot követelt MNL BaML IV. 270. d. 83. V.1859/1. Hitelezők 23.

követelte, arra hivatkozva, hogy a végrendelet szerint a pécsi házban holtiglani lakás és a görcsönyi, baksai ingatlan javakból 1050 forint évi tartás illeti meg őket, vagy annak megfelelő 21 000 forint tőke. Ezenkívül „...abban található házi eszközök, és ingóságok bennünk illetnek, megnevezve a tárgyak nincsenek, [...] hanem általlányosan az rendeltetik, hogy mind azon ingóságok, amelyek a házban találhatók, a hajadon leányokat illetik, annyiban mind azon ingóságok, melyek azon atyai házban találhatók, és a melyek Mérey és Szily részére, kiknek követeléseikért a kezességet elvállaltam, el nem adattak, kizárólag engem illetnek.”¹²²

Hangsúlyozta, hogy a testvérei a fenti ingatlanoknak csak bizományosai voltak, így nem terhelte meg volna meg azokat adóssággal, mivel sem felosztani, sem elidegeníteni nem lehetett. „Magán conventio útján fivéremet engedtem ott lakni, szállás díjamat pótolja [...] most fivérem nem képes a szállást és házbért pótolni, azért követelem azt vissza a tömegeből. [...] S a csőd megszüntetésével pazarló testvéreimnek Sequestrumot adni, s a birtokokat épségben megtartani méltóztassék, minden esetre pedig méltányos és igazságos keresetem kiadását, minden különben ügyis jogtalan jelzálogos hitelezők ellenébe és sorozat előtt úgy az Ingóságokat, s részben azokért bejött összeget kiadni kérem.”¹²³

A külvárosi majort 1500 forintért, a pécsi bányatelepen lévő fekvőségeket Beck Mártonnak 386 forintért, a pécsi közsén bányatelepeket 1008 forintért adták el.¹²⁴ (4. táblázat)

4. táblázat. Becsár (1859. február), kikiáltási és eladási ár összehasonlítása (1859. október – december)¹²⁵

	Becsár forintban	Kikiáltási ár forintban	Eladási ár forintban	Eladási, vagy kikiáltási ár és becsár %-os aránya
Görcsöny		239 269	130 000	54,3 %
Rádfa		108 046	64 650	59,8 %
Baksa		144 494	84 000	58,1 %
Téseny		96 178	40 300	41,9 %
<i>Négy birtok összesen</i>	<i>623 023</i>	<i>587 987</i>	<i>318 950</i>	<i>51,2 %</i>
Pécs belvárosi ház	13 600		10 200	75,0 %
Külvárosi major	1820		1500	82,4 %
Köszételep	3600		1008	28,0 %
Köszételepen lévő épületek	3800		386	10,1 %
Összesen	645 843		332 044	51,4 %

Az összes eladásból származó pénzüsszeg tehát jóval alatta maradt az 1859. februárban kimutatott adósságnak. Sőt, hozzá kell tenni, hogy a birtokok kezelése, majd a csődeljárás költsége az adósságot időközben még inkább megnövelte.

Czirer Imre, Mihalovich Imre csődtömegének zárgondnoka 1866. október 15-én nyújtotta be az elszámolást. Eszerint a tőkéből elsősorban a csődeljárás költségét kellett fedezni. A kifizetések első csoportjába került Czirer Imre tömeggondnoki díja, aki 1859. március 2-tól volt tömeggondnok, évi 1050 forint fizetésért. Csima Pál választmányi jegyző tiszteletdíja, Antal János, Gruber Ede és Plainer Antal, Csima Pál csődválasztmányi tagok tiszteletdíja, összesen 2554 forint 73 krajcárt tett ki. Bánffay Simon perügylő költségei, munka és tiszteletdíja 2695 forint 88 krajcár volt. Majorossy János helyettes perügylő 62 forint 62 krajcárt kapott költség és munkadíj fejében. Évi 105 forint járt annak, aki a választmányi jegyzőkönveket szerkesztette és a kivonatokat kiadta.¹²⁶

A többi hitelező között a fenti kifizetések után megmaradt tőkét osztották el. A csődeljárás 1871. február 10-én zárult le:

¹²² MNL BaML IV. 270. d. 83. V.1859/1. Hitelezők 56.

¹²³ MNL BaML IV. 270. d. 83. V.1859/1. Hitelezők 56.

¹²⁴ A major csőd alatti jövedelme 232 forint volt.

¹²⁵ MNL BaML IV. 270. d. 83. V.1859/1. 55, 57.

¹²⁶ MNL BaML IV. 270. d. 83. 73/1867. és V. 1859/1.

„A volt Baranyamegye cs. k. tvszék által vagyombukott Mihalovics Imre ellen 1859. évi február 2-án 303. szám alatt megnyitott csőd, miután a tömeg a hitelezők közt felosztva lett, az osztr. Csődrendtartás 174. §-a értelmében ezennel bíróilag megszüntetik s befejezettnek nyilvánítatik...”¹²⁷

Összegzés, tanulságok

A Mihalovich család 1782-ben szerzett először Baranya megyében birtokot, az 1787-es kimutatás szerint 2531 holdjuk volt, ami a megye területének 0,3 %-át jelentette.¹²⁸ Ennek megfelelően a Baranya megyei hozzájárulásból, 1792-ben 300 forintot fizettek, ami az összes 90 078 forint 0,33 %-a.¹²⁹ 1860-ban a családnak már semmije sem volt Baranyában, a lassan, biztosan gyarapodó földbirtok, amely a családnak megélhetést, megbecsülést nyújtott, a 19. század második felére semmivé lett.

A Mihalovich családon kívül számos neves, kisebb-nagyobb birtokkal rendelkező családot ért hasonló sors. Az 1850-es, 60-as években egyre több család ellen folyt csődeljárás. Kézenfekvő lenne, mindezért az úrbéres viszonyok megszűnését okolni. Bár nem tagadható, hogy ez is közrejátszott, ennek ellentmond az a tény, hogy Mihalovich Imre adósságának 48 %-a 1849 előtt keletkezett.

Hasonló következtetésre jutott Grünwald Béla, Pest megye 1755 és 1846 közötti betáblázásainak feldolgozásakor: „nagy területen végzett vizsgálat határozottan támogatja azon más forrásterületről nyert eredményt, hogy a magyar birtokos nemesség az infláció utáni időben rohamosan, növekvő módon eladósodott.”¹³⁰

Nyilvánvaló, hogy más és más ok miatt jutottak a nagy tiszteletben álló, hosszú évtizedeken át vezető szerepet játszó családok erre a sorsra. A kortárs Balásházy János 6 pontban foglalja össze a hitel felvételének okait:

„1. az 1800-1820. közti hadi és pénzügyi bonyodalmak, mely miatt produktív célokból és a luxus miatt is nagy felkölcsönzések történtek, 2. a szerencsejátékok elszaporodása, 3. a köznép romlottsága, mely a birtok jövedelmét csökkenti, 4. a pénzforgalom hiánya, 5. az uzoráskodás „dühe”, ezzel kapcsolatban a szolid hitelforrások hiánya, 6. a hivatalhajhászás kiadásai. (Balásházy: Nézetek A magyar, s erdély országi eladósodott föld és ház birtokosoknak süjvedéstől meg mentéséről stb. Nemz. Múzeum. 1204. Quqrt. Hung. Jelz. Kézirat, 1. §.)”¹³¹

Mihalovich József 1782-ben a görcsönyi kastély ingóságainak árverésén még a repedezett fehér tálát, avitt börszéket is megvette, és még több más használt tárgyat, bútort vásárolt. A háztartás szükségleteit többnyire a birtokán megtermelte, csak a legszükségesebbre költött. 1858-ban, ugyanabban a kastélyban gazdag berendezés, mintegy 50 főre teljes étkészlet, pohárkészlet, üvegházi növények, virágok, citromfák kerültek árverésre.¹³² A pécsi házban hasonlóképp több étkészlet, asztalnemű utalt a mindennapos vendégfogadásra.¹³³ Fiai, ha kellett, hitelbe is vásároltak bécsi, pesti kereskedőktől, a színház, kaszinó életük része volt.

A lassú és biztos eladósodásnak oka lehetett még az is, hogy a birtokosok nem voltak tisztában a birtokukból várható jövedelemmel. Másfelől a valóságos jövedelmek szinten tartásához is komolyabb beruházások lettek volna szükségesek. A birtokból nyert jövedelem, azonban még az életvitelük fenntartásához is kevés volt, így természetes, hogy nem jutott pénz a gazdaság korszerűsítésére. Beruházások nélkül pedig az ingatlan értéke nagymértékben lecsökkent.¹³⁴ Így érthető, hogy a birtokok becsült értéke jóval magasabb volt, mint az eladáskor elért ár, amely Mihalovich Imre esetében alig haladta meg az 50 %-ot.

IRODALOM

¹²⁷ Baranya vármegye 1871. február 10-én tartott csődtörvényszéki ülésének döntése. MNL BaML IV. 270. d. 83.

¹²⁸ H. PÁLFY, 1933. 985.

¹²⁹ MNL BaML IV. 1.a. 1050/1792.

¹³⁰ GRÜNWARD, 1927. 157.

¹³¹ GRÜNWARD, 1927. 160.

¹³² A kastélyban a leltározás során többek között két 24 személyes étkészletet, hét 12 személyes pohárkészletet, 44 metszett poharat, 24 pezsgős poharat írtak össze.

¹³³ A pécsi házban 180 tányér, 41 abrosz, 286 asztalkendő stb. került eladásra.

¹³⁴ MNL BaML IV. 270. d. 83. V. 1858/4

BARCSAY-AMAND, 1957 = Barcsay-Amand Zoltán (szerk.), Nemesi évkönyv, Luzern, 1957.

BORSY, 2005 = Borsy Judit, Baranyai uradalmak a XVIII-XX. században. Honismeret, 2005/3. 89-95.

BORSY, 2007 = Borsy Judit, A pécsi pálos kolostor javainak 1786. évi átvétele és további sorsa. *Művelődéstörténeti műhely. Rendtörténeti konferenciák 4/1. Decus solitudinis. Pálos évszázadok.* Szent István Társulat, Budapest, 2007. 208-220.

FÉNYES, 1851 = Fényes Elek, Magyarország Geographiai szótára, mellyben minden város, falu és pusztá, betűrendben körülményesen leíratik. Pesten, 1851.

GRÜNWARD, 1927 = Grünwald Béla, Széchenyi magánhitelügyi koncepciójának szellemi és gazdasági előzményei a rendi Magyarországon 1790-1848. Pécs, 1927.

KEMPELEN, 1911-1932 = Kempelen Béla, Magyar családok. I-XI. kötet. Budapest, 1911-1932.

MADAS József, 1978 = Madas József, Pécs-belváros telkei és házai, Pécs, 1978.

NAGY, 1857-1868 = Nagy Iván, Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. I-XII. kötet. Pest, 1857-1868.

H. PÁLFY, 1933 = Pálffy Ilona, Baranyamegye 100 holdnál nagyobb birtokai és birtokosai a XVIII. századtól napjainkig, *Magyar Statisztikai Szemle*, 1933. 12. szám 972-988.

VISY, 1928 = Dr. Visy László, A Pécsi Nemzeti Casinó, *PBMEÉ* 1928. 1. füzet 3-18.

LEVÉLTÁRI HIVATKOZÁSOK

- MNL BaML = Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára
- IV. 1. = Baranya Vármegye Nemesi közgyűlésének iratai
 - IV. 1. a. = Közgyűlési jegyzőkönyvek
 - IV. 1. b. = Közgyűlési iratok
 - IV. 1. h. = Nemesi családok és nemesi községek iratai
 - IV. 1. m. 12. = Adamovich bizottság iratai
 - IV. 1. p. 9. = Peren kívüli eljárásának iratai. Tanúsítványok, leltárak
 - IV. 19. g. = Petrás Lajos ügyvéd után maradt peres iratok
 - IV. 152. b. XXI. kútfő. = Baranya Megyei Cs. Kir. Megyehatóság iratai. Megyefőnöki általános iratok. Földtehermentesítési iratok.
 - IV. 270. d. 83. = Baranya Vármegye Központi Törvényszékének iratai. Csődperek. Mihalovich család csődpere.
 - IV. 439. = Baranya vármegye felekezeti anyakönyvi másodpéldányainak levéltári gyűjteménye.
 - IV. 1003. b. = Pécs város Tanácsának iratai
 - XII. 1. a. = Pécsi Székeskáptalan Hiteleshelyi levéltára
 - a. Jegyzőkönyvek
 - b. Iratok
 - XV. 35. b. = Magyar Országos Levéltárban őrzött iratok mikrofilmen